INSTITUTUL ROMÂN PENTRU EVALUARE ȘI STRATEGIE

ROMÂNIA ÎNFRICOȘATĂ

(Percepții privind securitatea națională și incidența unor riscuri)

De Vasile Dâncu

Atunci când sociologii abordează problema riscurilor și a amenințărilor, **România apare ca o țară devastată de frici și de percepția unor pericole care pândesc individul, comunitățile sau chiar țara în totalitatea ei, la tot pasul**. Universul social al românului pare populat de nesiguranță și incertitudini, de spaime și viitoare pericole care îl determină la acțiuni sau reprezentări fataliste sau pesimiste cu privire la viitor. În mod evident, când studiem opiniile și atitudinile față de riscuri, noi, sociologii, nu măsurăm o realitate obiectivă,ci o reverberație subiectivă a unei imagini a pericolelor din societate.

Cu multe dintre riscuri, omul obișnuit nu are un contact direct, deci ajunge sa le perceapă prin intermediul mass-media. Mass-media amplifică incidența unor riscuri și ajută de cele mai multe ori la nașterea sentimentului unor amenințări viitoare, pericole virtuale sau amenințări colective. Unele riscuri sunt atenuate printr-un optimism exagerat al gândirii cotidiene, altele sunt supraestimate datorită unor accente intens mediatizate sau chiar prin incidența unor campanii de marketing sau promovare a unor produse sau servicii. Uneori media este acuzată că produce anumite angoase colective, alteori este acuzată că ignoră programatic mediatizarea unor riscuri sau a unor politici de protecție în fața riscurilor. Dar mass media nu este singură atunci când se produce imaginea unor riscuri sau sentimentele legate de acestea. Guvernele și administrațiile ar trebui să lucreze la strategii pentru integrarea riscului in gândirea cotidiană, ar trebui sa ajute populația să se obișnuiască cu riscurile și să trăiască cu acestea. Uneori, în campaniile electorale, politicienii exagerează riscurile sau incidența lor și caută să obțină voturi din înfricoșarea electoratului pe teme precum poluarea, dezastrele economice, pericolele migrației internaționale și multe altele. Evident, cetățeanul este cel care analizează, conștient sau nu, caută mereu confirmări din viața reală pentru ceea ce vede, ascultă sau citește.

Chiar dacă studiile științifice nu arată întotdeauna o legătura clară între percepția unor riscuri și comportamentul de autoprotecție, ne pare evidentă necesitatea de a monitoriza percepția riscurilor la nivelul întregii societăți, pentru a putea articula un management societal care să ia în calcul elementele care formează încrederea în instituții și capitalul social, comportamentele prosociale sau formele de solidaritate colectivă. Sunt zeci de riscuri care ar merita campanii de prevenție și strategii de informare publică, dincolo de obsendantulși redundantul anunț de la televiziunile noastre despre excesul de ,,sare, zahăr și grăsimi”.

Calea Turzii 150, 400495 Cluj Napoca, Tel. 0364.710.701, Fax 0264.438.638,
www.ires.com.ro office@ires.com.ro

Studiile sociologice din ultimii ani demonstrează că o serie de campanii de promovare au avut efecte majore asupra percepției unor riscuri, dar și asupra schimbării unor comportamente și adoptării unor comportamente de autoprotecție, în cazul unor riscuri de tipul: abuz de substanțe toxice, comportamente sexuale de risc, programe de prevenție a cancerului sau altor boli, violență și altele. Eficacitatea acestor proiecte depinde de dozajul și realismul lor, tonalitatea afectivă și emoțională, targetarea precisă și adaptarea mesajelor la populațiile cu risc crescut, folosirea canalelor adecvate, dar și de altele.

Dincolo de toate acestea, riscurile și expresia lor subiectivă trebuie să fie cunoscute și cercetate mereu, deoarece agendele publice schimbă des ierarhiile. IRES prin programele sale caută să aducă în fața opiniei publice și guvernanților imaginile care explică sau determină multe comportamente sociale.

Ceea ce observăm noi, sociologii, este că în România crește percepția iminenței unor riscuri și, alături de aceasta, se dezvoltă o situație de incertitudine care face să crească neîncrederea în societate și o neliniște legată de securitatea individuală sau posibilitatea controlului propriului destin. Românii dezvoltă comportamente adaptative care,în multe situații, prelungesc iluzii sociale sau,în altele, accentuează pierderi masive de capital uman, cum ar fi cea de a căuta siguranța în alte societăți, prin migrație internațională.Riscuri precum nesiguranța locului de muncă sau cel legat de șomaj sunt cele cu care ne-am obișnuit în ultimele decenii, dar la ele se adaugă mai nou terorismul, riscurile alimentare, poluarea, accidentele nucleare. Românii sunt tot mai speriați de traficul și consumul de droguri sau de riscul unui război in zonă. Până și riscul de dictatură are o incidență de 39% într-un moment politic și ideologic în care suntem convinși că democrația a învins definitiv, la orașe și sate. România este văzută de români ca o țară nesigură, cu cetățeni speriați, care pe termen scurt se confruntă cu riscul unui război, iar pe termen lung și mediu cu riscul unei crize economice cronicizate.

PROBLEME CU CARE SE CONFRUNTĂ ROMÂNIA

În viziunea persoanelor intervievate pe parcursul studiului **"Percepții privind securitatea națională și incidența unor riscuri"**, derulat în aprilie 2015, principalele probleme cu care se confruntă România în momentul de față sunt **corupția**, menționată de 30% dintre acestea, dar și **sărăcia**, menționată de 28%. Aceste probleme sunt urmate de **starea precară a economiei** – 8%, de **rata șomajului** – 7% și de starea sistemului de pensii – 6%. Alte probleme menționate de către proporții mai reduse ale respondenților au fost *criza guvernamentală, starea transporturilor sau a infrastructurii de transport, starea agriculturii, lipsa locurilor de muncă, dar și consumul și traficul de droguri sau prețul carburanților*.

Cei mai mulți dintre intervievați menționează că o problemă care îi preocupă este **degradarea mediului înconjurător – 70%.** 65%, în același timp, sunt preocupați de **problema sărăciei și a excluziunii sociale**, 64% de **nesiguranță**, câte 63% de **riscurile alimentare** și **accidentele rutiere**, 57% de **șomaj**, 56% de **schimbările climatice**, iar 51% de **riscurile chimice.** Problemele care îi preocupă pe mai puțin de jumătate dintre respondenți sunt: **toxicomaniile** – 48%, **terorismul** – 47%, **riscurile nucleare** – 46%, **consecințele globalizării** și **SIDA** – câte 45%.

Femeile declară că le preocupă problema șomajului în proporție ușor mai ridicată decât bărbații, la fel persoanele cu studii medii comparativ cu cele fără studii/ care au absolvit maxim gimnaziul, dar și cu cele cu studii superioare. Mai mult, respondenții din Moldova sunt cei mai îngrijorați în acest sens, iar cei din Transilvania și Banat cei mai puțin îngrijorați.

Femeile sunt preocupate de problema nesiguranței în proporție semnificativ mai ridicată decât bărbații, la fel persoanele trecute de 35 de ani comparativ cu cele mai tinere.

Terorismul este o altă problemă care le preocupă pe femei în proporție mai ridicată decât pe bărbați; cu cât înaintează în vârstă, cu atât persoanele intervievate sunt preocupate în proporție mai ridicată de acest lucru, de la 37% în rândul tinerilor cu vârsta cuprinsă între 18 și 35 de ani la 58% în rândul persoanelor de peste 65 de ani. Cu cât sunt mai educați, cu atât intervievații sunt mai puțin preocupați de problema terorismului, însă, persoanele cu studii superioare fiind cele preocupate în cea mai scăzută măsură – 31%. Respondenții din Transilvania și Banat sunt românii cel mai puțin preocupați de problema terorismului – 41%, iar cei mai preocupați sunt cei din Moldova – 53%.

Femeile sunt mai preocupate decât bărbații și când vine vorba despre degradarea mediului înconjurător sau de schimbări climatice. În același timp, le preocupă în proporție mai mare problema privind SIDA, care îi preocupă în cea mai redusă proporție pe respondenții cu studii superioare.

Alte subiecte despre care femeile declară în proporție mai ridicată cum că le preocupă le reprezintă consecințele globalizării, toxicomaniile, riscurile nucleare (preocuparea față de acesta crescând o dată cu vârsta și cu scăderea nivelului de educație).

De accidentele rutiere sunt mai puțin preocupați bărbații, dar și respondenții cu studii superioare. La fel când vine vorba despre riscuri chimice sau alimentare.

ÎNCREDERE ÎN ACȚIUNILE DE PROTECȚIE ALE AUTORITĂȚILOR

Respondenții tind să aibă încredere în proporție de 51% în autoritățile române în ceea ce privește acțiunile lor de protecție a cetățenilor în domeniul accidentelor rutiere, iar o proporție similară își declară încrederea în acțiunile de protecție ale statului în domeniul terorismului – 50%.

Niveluri relativ ridicate de încredere în acțiunile de protecție ale autorităților române se mai înregistrează în cazul transportului materialelor periculoase – 48%, al războiului – 48%, centralelor nucleare – 46%, al accidentelor forestiere – 46%, dar și a accidentelor aviatice – 45%. Mai puțini respondenți au, însă, încredere în acțiunile de protecție ale autorităților când vine vorba despre fumatul în rândul tinerilor – 28%, alcoolism – 30%, droguri – 32%, organisme modificate genetic – 32% și poluare atmosferică – 32%. În general, cu cât sunt mai în vârstă, respectiv mai puțin educați, cu atât respondenții tind să aibă încredere în acțiunile autorităților în proporție mai ridicată. De asemenea, respondenții din mediul rural tind să aibă încredere în proporții mai ridicate când vine vorba despre acestea.

RISCURI DE ACTUALITATE PENTRU ROMÂNIA

Riscurile pe care respondenții le consideră de actualitate pentru România în proporțiile cele mai ridicate sunt cele privind traficul de droguri – 76%, traficul de ființe umane – 70% sau cel de pierdere a unor valori artistice de patrimoniu – 66%. Acestea sunt urmate de poluarea masivă a mediului – 65%, dar și de riscul unei agresiuni militare din partea unei mari puteri. Riscuri considerate de actualitate pentru România în proporții mai reduse sunt: falimentul Băncii Naționale a României – 32%, cel de explozie nucleară – 37%, cel de dictatură –39% sau de pandemie – 45%.

Respondenții cu studii superioare consideră în proporție semnificativ mai ridicată cum că riscul de a izbucni un război în zonă este de actualitate pentru România comparativ cu cei fără studii/studii gimnaziale sau cu cei cu studii medii. La fel atunci când vine vorba despre riscul de pierdere a unor valori artistice și de patrimoniu. Distribuirea se inversează, însă, când vine vorba despre riscul producerii unei explozii nucleare. În general, tinerii (cu excepția cazului în care este vorba despre riscul de dictatură), femeile, respectiv persoanele fără studii sau care au absolvit cel mult un nivel mediu de educație tind să considere în proporție mai ridicată drept de actualitate majoritatea riscurilor. Acest lucru este valabil frecvent și în cazul respondenților din Moldova, mai puțin când vine vorba despre riscuri care țin de poluarea mediului, când se află pe ultimul loc.

În viziunea a 63% dintre participanții la studiu, evenimentele politice recente au influențat relațiile României cu statele europene. Persoanele între 18 și 35 de ani sunt de această părere în proporție ușor mai ridicată decât cele trecute de această vârstă, la fel persoanele cu studii superioare.

Cei mai mulți dintre respondenții care văd o influență a evenimentelor politice recente asupra relațiilor României cu statele europene consideră că aceasta este una negativă – 50%, în timp ce o proporție comparabilă consideră că această influență este mai degrabă pozitivă – 47%.

Cel mai puternic argument împotriva utilizării energiei nucleare în mentalul colectiv rămâne accidentul de la Cernobîl – 38%, acesta fiind urmat de vulnerabilitatea instalațiilor nucleare – 23%, de deșeurile nucleare – 13% și de lipsa transparenței în domeniul energiei nucleare – 10%. 5% dintre respondenți consideră că există alte argumente care sunt mai puternice în acest sens, iar 10% nu știu ce argument ar fi cel mai puternic.

DREPT CÂT DE SIGURĂ ESTE VĂZUTĂ ROMÂNIA?

Întrebați în ce măsură văd România drept sigură din perspectiva securității indivizilor, cei mai mulți dintre respondenți se plasează la mijlocul unei scale de la 1 la 10, unde 1 înseamnă „total nesigură”, iar 10 înseamnă „foarte sigură”. Media obținută în cazul acestui item este de 5,45.

Când vine vorba, însă, despre siguranța locului de muncă, cele mai multe dintre răspunsuri se concentrează către baza scalei, astfel obținându-se o medie de 3,88.

Nici în ceea ce privește realizarea unui trai decent lucrurile nu stau cu mult mai bine, din nou obținându-se o medie redusă a siguranței: 4,1.

Lucrurile sunt văzute într-o lumină mai pozitivă, însă, când vine vorba despre libertatea cuvântului – o medie de 6,68 a siguranței, respectiv când vine vorba despre dreptul de a alege – o medie de 7,55.

INCIDENȚA PERCEPUTĂ A ANUMITOR RISCURI PENTRU ROMÂNIA

Cei mai mulți dintre intervievați sunt de părere că incidența riscului de intrare în incapacitate de plată este mică – 38%, în timp ce 15% consideră că acest risc nu există. 21% consideră că există șanse moderate ca România să se confrunte cu această problemă, iar 23% apreciază incidența sa potențială drept mare. Tinerii între 18 și 35 de ani sunt mai pesimiști din acest punct de vedere, comparativ cu persoanele trecute de 35 de ani.

Proporțiile sunt similare când vine vorba despre riscul ca moneda națională să se devalorizeze – 37% cred că sunt șanse mici, 12% că nu există acest risc, 21% că probabilitatea ca acest lucru să se întâmple nu este nici mare, nici mică, iar un sfert cred că există șanse mari ca România să se confrunte cu această problemă. Femeile și respondenții sub 35 de ani sunt mai pesimiști când vine vorba despre aprecierea riscului de devalorizare a monedei naționale.

Și posibilitatea apariției unor tulburări sociale violente în societatea românească este văzută drept probabilă în mare măsură de aproximativ 25% dintre respondenți, în timp ce 20% cred că nu este nici probabil, nici improbabil ca acest lucru să se întâmple, 33% că șansele sunt mici, iar 16% cum că acest risc nu există. Cu cât sunt mai în vârstă, cu atât respondenții apreciază drept mare probabilitatea ca România să se confrunte cu această problemă în proporție mai redusă.

Riscul de apariție a unei dictaturi politice este văzut drept mare de către 21% dintre respondenți, în timp ce 32% îl văd drept mic, iar 30% consideră că acesta nu există. Riscul pierderii unei părți din teritoriul național este văzut drept inexistent de către 4 din 10 respondenți, în timp ce aproximativ 2 din 10 cred că este o mare probabilitate ca acest lucru să se întâmple, 3 din 10 că este o probabilitate mică, iar 1 din 10 că probabilitatea nu este nici mică, nici mare.

Riscul de pierdere a identității naționale nu există, în viziunea a 44% dintre intervievați, 17% considerând, însă, că există șanse mari ca acest lucru să se întâmple, 8% că probabilitatea ca acest lucru să se întâmple nu este nici mică, nici mare, iar 28% că este mai degrabă mică. Respondenții din Transilvania și Banat apreciază drept ridicate șansele ca această problemă să apară în România în cea mai scăzută proporție, în timp ce aceia din Moldova o fac în cea mai ridicată proporție.

Incidența riscului ca forța de muncă din România să migreze în alte țări, însă, este văzută drept mare de către 7 din 10 respondenți, în timp ce 1 din 10 consideră că nu este nici mare, nici mică, 14% că este mică, iar 5% că nu există. Cu cât sunt mai tineri, cu atât respondenții văd incidența acestui risc drept mare în proporție mai ridicată.

Când vine vorba despre riscul migrației clandestine spre România a unor cetățeni din alte țări, 9% dintre respondenți consideră că acest risc nu există, în timp ce 44% consideră că probabilitatea ca acest lucru să se întâmple este mică. 17% cred că nu este nici mică, nici mare, iar 27% că este mare.

Incidența traficului de droguri în România este văzută drept mare de către 55% dintre persoanele intervievate. 12% consideră că nu este nici mică, nici mare, 19% că este mică, iar 10% că nu există deloc. Persoanele mai în vârstă de 65 de ani tind să vadă incidența acestui risc drept mare în proporție mai redusă, la fel respondenții din Transilvania și Banat.

Incidența traficului de persoane este văzută drept mare de către 47% dintre intervievați, în același timp 17% considerând că aceasta nu este nici mare, nici mică, 23% că este mică, iar 10% că nu există.

Incidența riscului de contrabandă este văzută drept mare de către 61% dintre participanții la studiu, în timp ce 11% consideră că aceasta este moderată, 15% că este mică, iar 9% că nu există. Cu cât sunt mai tineri, cu atât respondenții cred că incidența acestui risc este mare în proporție mai ridicată.

17% dintre respondenți consideră că nu există șanse ca România să se confrunte cu acte de terorism, în timp ce 26% consideră că ar fi șanse mari, 13% nici mari, nici mici, iar 38% mici. Femeile văd șanse mari ca acest lucru să se întâmple în proporție mai ridicată decât bărbații.

Probabilitatea riscului ca România să se confrunte cu o pandemie este văzută drept mare de către 26% dintre respondenți, în timp ce 13% cred că aceasta nu este nici mare, nici mică, 36% că este mică, iar 19% că nu există acest risc. Și de această dată, femeile sunt mai pesimiste în aprecierea acestei probabilități.

RISCURI PE TERMEN SCURT, MEDIU ȘI LUNG

Riscul cu care consideră cei mai mulți dintre participanții la studiu că se confruntă România pe termen scurt este ce de război – 19%, acesta fiind urmat de criza economică – 7%, de creșterea ratei șomajului și a lipsei locurilor de muncă – 5%, precum și de sărăcie. Alte riscuri, menționate în proporții mai reduse, sunt cel al migrației forței de muncă în alte țări, cel de criză politică, de consum și trafic de droguri, de cutremur sau alte calamități naturale, corupție, înrăutățirea relațiilor externe, tulburări sociale, îmbolnăviri, terorism sau instabilitate a guvernului. 2% dintre participanți cred că România nu este expusă la nici un risc, pe termen scurt, iar 44% nu știu la ce riscuri este expusă țara noastră.

Când vine vorba despre riscuri pe termen mediu, respondenții sunt preocupați de aceleași teme: criză economică – 8%, război – 6%, creșterea șomajului și lipsa locurilor de muncă – 5% sau sărăcie – 3%. Mai sunt amintite migrația forței de muncă în alte țări, criza politică, consumul și traficul de droguri, pierderea identității naționale, îmbolnăviri, terorismul, deteriorarea mediului înconjurător/poluarea, dar și calamitățile naturale, înrăutățirea relațiilor externe, corupția sau tulburările sociale. 1% dintre participanți consideră că România nu este expusă vreunui risc, în timp ce mai bine de jumătate dintre respondenți nu știu cu ce riscuri se confruntă România pe termen mediu.

Percepția respondenților privind riscurile pe termen lung la care este expusă România se prezintă foarte similar celei privind riscurile pe termen mediu: câte 8% cred că principalul risc este de criză economică, respectiv cel de război, 4% creșterea ratei șomajului și lipsa locurilor de muncă, iar 3% sărăcia. În același timp, 56% nu știu ce răspuns să dea la această întrebare.

RISCURI CU CARE SE CONFRUNTĂ ROMÂNII

Riscul la care se simt expuși personal cei mai mulți dintre intervievați în următorul an este cel de îmbolnăvire, pe care îl amintesc 13%. Următorul risc în ordinea frecvenței cu care este menționat este lipsa unui loc de muncă – 9%, apoi urmând incapacitatea de plată, lipsa banilor sau sărăcia, precum și pierderea locului de muncă – câte 8%. 4% dintre participanți cred că se confruntă cu riscul de izbucnire a unui război, câte 3% cu neprimirea pensiei sau cu criza economică, iar 2% cred că se pot confrunta cu calamități naturale. Alte riscuri, precum poluarea, nesiguranța sau scăderea veniturilor sunt menționate de câte 1% dintre respondenți. 8% dintre aceștia, în același timp, spun că nu se simt expuși vreunui risc, iar 32% nu știu la ce risc ar putea să fie expuși în următorul an.

Aproximativ 2 din 10 români declară că se simt amenințați de ceva în momentul realizării acestei anchete. Dintre aceștia, cei mai mulți se simt amenințați de sărăcie sau de lipsa banilor – 25%, de îmbolnăvire sau probleme de sănătate – 19%, dar și de război sau acte de terorism – 11%. Alți 9% declară că se simt amenințați de pierderea locului de muncă, 5% de negăsirea unuia, alți 5% de criza economică, iar 4% de nesiguranța privind ziua de mâine. Alte mențiuni sunt nesiguranța, în general, nerespectarea legilor, degradarea mediului înconjurător, calamitățile naturale, corupția, starea politicii din România, infracționalitatea sau singurătatea.

Cei mai mulți dintre respondenți sunt rezervați în modul în care văd viitorul, 46% crezând că acesta va fi la fel ca prezentul. În același timp, 27% cred că acesta va fi mai bun decât prezentul, iar 22% că va fi mai rău. Respondenții cu studii superioare sunt cei mai optimiști cu privire la viitor.

Cea mai importantă instituție în apărarea securității naționale, în viziunea a 45% dintre respondenți, este Armata. Aceasta este urmată de SRI, menționat de 23% dintre participanții la anchetă, SIE – 8%, Poliție – 8%, Jandarmerie – 4%, Pompieri – 2% și Poliția Comunitară – 1%.

Caracteristicile cercetării:

Volumul eșantionului: 1.519 indivizi de 18 ani și peste
Tipul eșantionului: multi-stratificat, probabilist, reprezentativ la nivel național
Reprezentativitate: eroare maximă tolerată de ± 2,5%
Perioada anchetei: 17-22aprilie 2015

Studiul **"Percepții privind securitatea națională și incidența unor riscuri"** a fost realizat pentru Revista SINTEZA, numărul 16.
SINTEZA este singura revistă de cultură și gândire strategică din România. Editată de Asociația Română pentru Evaluare și Strategie – ARES, publicația are apariție lunară. Mai multe despre revista SINTEZA găsiti pe www.revistasinteza.ro